

Đi Thăm Mộ Nam Phương Hoàng Hậu

Nguyễn thị Cỏ May



Hằng năm, từ cuối tháng chạp, chính xác là từ ngày đưa ông Táo về Trời, ở Miền nam Việt nam, nhà nhà đều lo xách cuốc, xẻng, dao mác, chổi, sơn hay vôi, ...đi « dầy má », theo tiếng nói bình dân của dân Nam kỳ, hay đi « tảo mộ » cho có chữ nghĩa . Người ta sơn phết lại nhà cửa cho mới để ăn Tết thì cũng phải nghĩ tới chỗ an nghỉ của người thân quá cố . Sống có nhà, chết có mồ . Ai trong năm làm không kịp vì gặt hái chưa xong thì qua đầu năm cho tới lễ Thanh Minh cũng phải lo chăm sóc mồ mà cho chu đáo . Tập tục « dầy má hay tảo mộ » ở Việt nam mang ý nghĩa rất long trọng . Đàn ông trai tráng xách cuốc, dao mác, chổi, sơn hay vôi, ...đi « dầy má », theo tiếng nói bình dân của dân Nam kỳ, hay đi « tảo mộ » cho có chữ nghĩa . Người ta sơn phết lại nhà cửa cho mới để ăn Tết thì cũng phải nghĩ tới chỗ an nghỉ của người thân quá cố . Sống có nhà, chết có mồ . Ai trong năm làm không kịp vì gặt hái chưa xong thì qua đầu năm cho tới lễ Thanh Minh cũng phải lo chăm sóc mồ mà cho chu đáo . Tập tục « dầy má hay tảo mộ » ở Việt nam mang ý nghĩa rất long trọng . Đàn ông trai tráng xách cuốc, dao mác, chổi, sơn hay vôi, ... làm cho ngôi mộ và chung quanh đó sạch sẽ và mới mẻ để ăn Tết . Trong lúc đó, đàn bà ở nhà lo làm cơm nước để khi « dầy má » xong đem ra mà cúng . Có nhiều nhà vì rảnh rỗi, kéo nhau cả nhà ra mộ cúng ngày « tảo mộ » và cùng nhau ăn uống luôn tại chỗ . Như một ngày « sum họp gia đình » giữa nhiều thế hệ trong tinh thần chuẩn bị cùng ăn Tết với nhau vì ngày 30 rước ông bà . Mang ý nghĩa thiêng liêng nên « tảo mộ » ở Việt nam không giống người Tàu trong lễ Thanh minh vì trong lễ Thanh minh, người Tàu đi viếng mộ và đó cũng là ngày hội chào mừng mùa Xuân tới:

*Thanh minh trong tiết tháng ba,
Lễ là tảo mộ, hội là đạp thanh
(Kiều, Nguyễn Du)*

Hôm nay, chúng tôi đi viếng thăm mộ Nam Phương Hoàng Hậu, một việc làm hoàn toàn không nằm trong cả hai ý nghĩa đó bởi không nhằm sau ngày Ông Táo về Trời mà cũng không vào thời điểm chàng Kim và nàng Kiều gặp nhau . Chỉ thăm viếng cho biết nơi Hoàng Hậu cuối cùng của Nhà Nguyễn an nghỉ . Không trên đất quê hương mà ở tận một vùng thôn dã xa xôi lạnh lẽo của xứ Pháp . Ngoài ba bà con chúng tôi hôm nay, không biết trong năm, vào ngày lễ các thánh 1/11 (Toussaint) hay ngày tảo mộ, có mấy người tới thăm viếng mộ Hoàng Hậu ? Thắp một nén hương, đặt một bó hoa cho Hoàng Hậu ?

Nơi Nam Phương hoàng Hậu an nghỉ



Phải nói ít người Việt nam ta nhắc nhở tới Hoàng Hậu . Biết Hoàng Hậu nằm ở đâu trên đất Pháp lại càng ít hơn . Trong lúc đó, có một ít báo chí cộng sản ở trong Nam nhắc tới Hoàng Hậu, nhứt là ngôi biệt thự ở Đà-lạt, chỉ nhằm mục đích quảng cáo du lịch nhiều hơn. Thậm chí Hội Ái hữu Gò-công, quê hương của Bà, nói về Nam phương Hoàng Hậu cũng rất giản lược. Vì thiếu tài liệu ? Hay do ảnh hưởng tuyên truyền " bài phong phản đế " của cộng sản và " bài phong đả thực " của Chánh phủ Ngô Đình Diệm khi truất phế Cựu Hoàng Bảo Đại mà dân chúng quên đi hay thờ ơ lãnh đạm ?

Trong tình trạng thiếu thông tin đó, may mắn có ông Nguyễn Cao Đức và một nhóm cựu học sinh Jean Jacques Rousseau nhắc lại, trao đổi thông tin (trên mạng) về Hoàng Hậu Nam Phương khá phong phú . Vì có liên hệ với hoàng gia hay với gia đình những người trước đây làm việc trong Chánh phủ của Quốc trưởng Bảo Đại ?

Sau khi cơm nước bữa trưa xong ở Tu Viện Tùng Lâm trong xóm Bosnages gần Limoges, tỉnh mich rất thích hợp cho nơi tu tập, chúng tôi đi thẳng tới làng Chabrignac để tìm thăm mộ Hoàng Hậu. Khi đi, chúng tôi chỉ biết mộ nằm ở Chabrignac chứ không biết chính xác địa điểm nhưng vẫn chủ quan sẽ tìm được không khó vì đầu sao cũng là ngôi mộ của một Bà Hoàng thì dân làng phải biết thôi. Chúng tôi đang đi trong vùng Tây-Nam nước Pháp nên địa danh chỗ nào cũng tận cùng bằng vần AC. Tiếp vĩ ngữ AC có nghĩa " thuộc về ..." để chỉ "đất này thuộc về ông tên gì đó ...làm chủ " . Từ đó, người Pháp mới có Họ mang tên đất. Như Cựu Tổng thống Pháp Jacques Chirac. Chirac là tên làng Chirac cũng ở vùng Corrèze này và ngày nay hãy còn. Người Tàu có Gia trang mang Họ một gia đình, một dòng tộc. Như Vương Gia trang, ...Trước đây, Pháp và Tàu là hai nước phong kiến lâu đời mà ngày nay còn để lại vết tích. Việt nam

ta không có cách lập Họ như vậy vì mọi người dân đã đều có quyền mang Họ của dòng tộc như vua chúa. Việt nam là nước quân chủ trước đây mà không phải là nước phong kiến. Nói Việt nam phong kiến là chỉ biết nói lấy được cho mục đích tuyên truyền chánh trị mà thôi.

Chabrignac là một ngôi làng nhỏ hiền lành với gần năm trăm dân sống chủ yếu về nghề ruộng rẫy lúa bắp, khoai sắn, không về nghề trồng nho và làm rượu. Nhưng bù lại, Chabrignac là nơi du lịch vì cảnh đẹp, rất thơ mộng, có nhiều hang động, lâu đài cổ, nhà thờ cổ,... Vào tới làng, chúng tôi tìm ngay người lớn tuổi hỏi thăm. Chúng tôi được chỉ tới nghĩa trang của làng. Quả thật ở đây có nhiều người biết Bà Hoàng nằm ở đâu. Nghĩa trang nằm trên khu đất cao tuy chưa đủ để gọi đó là cánh đồi. Chúng tôi xô nhẹ cánh cửa sắt khép hờ để vào bên trong. Thấy có người, chúng tôi tiến tới hỏi thăm và được chỉ ngay rất chính xác: "Ngôi mộ có hai cây trắc bách diệp". Hai cây khá cao và xanh um nên dễ thấy. Chúng tôi tiến tới thì đúng là ngôi mộ của Nam phương Hoàng hậu khi nhìn tấm mộ bia có ghi "Đại nam Nam phương Hoàng hậu chi mộ" bằng chữ Hán. Phía dưới chân mộ có tấm bảng ghi thêm "Nơi đây an nghỉ Jeanne-Mariette Nguyễn Hữu Hào 1913-1963" bằng chữ Pháp.

Ngôi mộ làm bằng xi-măng đơn sơ. Mộ bia cũng bằng xi-măng nên góc dưới bên mặt bị bể một miếng nhỏ. Nhìn qua ngôi mộ, ai cũng có thể bảo ngôi mộ từ khá lâu không được tu bổ, chỉnh trang. Trong lúc chúng tôi có mặt, trên mộ đã có sẵn một bó bông tươi nhỏ như của ai mới đem tới ngày hôm trước thôi vì bông hãy còn tươi. Nghe nói dân làng, nhân đi viếng mộ thân nhân, thỉnh thoảng ghé qua viếng Hoàng hậu bằng một bó bông nho nhỏ để tỏ lòng ngưỡng mộ.



Điểm đáng để ý là chỉ có ngôi mộ của Hoàng hậu có trồng hai cây trắc bách diệp hai bên sừng sừng như hai người đứng ngay ngắn hầu, bất chấp tuế nguyệt, hay hai ngọn nến khổng lồ và khu đất khá rộng so với nhiều mộ khác tuy không được tươm tất bằng vì những ngôi mộ này đều bằng đá hoa cương hay ít nhất cũng bằng đá mài.

Gia đình làm tạm để chờ cơ hội cải táng đem về quê hương Gò công hay Đà-lạt? Theo lời ông Boudy, Cựu Xã trưởng Chabrignac (đương kim Xã trưởng là ông Dupuy), lúc đám tang, quan tài của Hoàng hậu đã được làm bằng kẽm để chuẩn bị đem về Việt nam nhưng khi xin phép, Chánh quyền của Tổng thống Ngô Đình Diệm từ chối nên phải chôn cất tại nghĩa trang Chabrignac!

Nhìn ngôi mộ của Nam phương Hoàng hậu lạnh lẽo, cô đơn giữa người bản xứ, chúng tôi không khỏi bồi ngùi thương cảm cho thân phận của một Hoàng hậu mất nước. Thân phận của người dân bình thường như chúng tôi, nếu có con cái biết chăm lo, mồ mà có lẽ sẽ khá hơn chăng? Mà thôi, đời là vô thường, thân đã trở về với cát bụi thì còn chọn lựa, giai cấp, ngôi vị gì nữa? Nhưng dù sao, Bà Hoàng hậu chết rất an lành. Không bị đau đớn. Đám tang không trọng thể theo nghi thức dành cho một Bà Hoàng, nhưng được đông đảo dân làng tiễn đưa, thương tiếc, có đủ mặt con cháu, cả Cựu Hoàng. Vẫn hơn những người đang chức quyền tuyệt đối trong tay mà bị chết vô cùng thê thảm, không toàn thân... Mới thấy người lành thường gặp nạn, nhưng chung cuộc vẫn an lành.

Góp phần lịch sử của làng Chabrignac

Rời mộ phần của Hoàng hậu, chúng tôi tới nói chuyện với người đàn ông chúng tôi gặp lúc mới tới. Chúng tôi hỏi thăm về Bà. Ông tên Christian Bouzon là Thầy giáo của ngôi trường duy nhất của làng. Vậy mà, có lúc trường không đủ học sinh để hoạt động. Nhà của ông Thầy giáo Bouzon ở ngay bên cạnh trường và ông đang làm vườn bên kia bờ tường ngăn với nghĩa trang. Vui vẻ tiếp chúng tôi, ông cho biết rất ít người Việt nam tới thăm viếng mộ vì có lẽ nơi đây quá xa và đường đi trong làng cũng phức tạp.

Ở văn phòng Thị xã có nhiều hình ảnh, thông tin liên quan tới Bà Hoàng hậu. Nhưng chính ông lại chưa một lần trông thấy mặt Bà Hoàng. Đám cưới Công chúa Phương Liên năm 1962, hình ảnh đăng trên báo địa phương La Montagne, có đủ mặt gia đình tham dự, nhưng cũng không thấy rõ mặt của Bà Hoàng. Ông

Thầy giáo có một lần hướng dẫn học sinh của ông lập hồ sơ về Bà Hoàng trong giờ học lịch sử làng Chabrignac. Học sinh sưu tầm được thông tin về Bà Hoàng hậu Nam phương, đọc qua, chúng đều xúc động, tiếc thương Bà. Chúng hỏi Thầy giáo xứ Việt nam của Bà ở đâu ? Tại sao Bà là Hoàng hậu mà không ở Việt nam ?

Khi nhắc lại chuyện Nam phương Hoàng hậu, ông Thầy giáo cũng bùi ngùi cho số phận ngăn ngùi và cái chết đột ngột vì bệnh sưng cuống phổi của Bà do cứu cấp không kịp. Chuyện xảy ra vào thượng tuần tháng 9 năm 1963. Sáng hôm ngày khai giảng mùa săn bắn – Pháp còn giữ tập tục này và có cả đảng chính trị “Săn bắn, Đánh cá” ra tranh cử Tổng thống - ông Thị trưởng Boudy và người Quản gia của Bà tới mời Bà cùng đi săn, nhưng Bà từ chối vì bị đau cổ và mệt. Hai người đi. Tới trưa hôm đó, họ được tin Bà Hoàng mất. Và bà mất trước mặt hai người phụ nữ pháp giúp việc trong nhà.

Ngày nay, khi hỏi thăm về Nam phương Hoàng hậu, người dân làng Chabrignac đều tỏ lòng thương tiếc. Họ nói Nam phương Hoàng hậu tuy sống ở đây từ lâu, ít giao thiệp với nhiều người, nhưng mỗi khi gặp ai, Bà đều vui vẻ chân tình, bình dị, nên được mọi người cảm mến và kính trọng. Dân làng lấy làm vinh hạnh vì một làng nhỏ như Chabrignac, hẻo lánh, có một công dân là một Bà Hoàng. Và Bà đã thật sự góp phần bổ sung cho lịch sử làng Chabrignac. Khi lắng nghe những tiếng nói của dân làng về Bà Nam phương, chúng tôi thấy thật tình dân làng rất thương Bà tuy không phải đồng chủng .

Cơ ngơi Nam phương Hoàng hậu

Chúng tôi được ông Thầy giáo Bouzon chỉ đường đi tới ngôi nhà của Hoàng hậu ở cách chỗ nghĩa địa đó chừng hơn cây số . Chúng tôi từ giả ông Bouzon đi theo sự hướng dẫn rành rẽ của ông. Nhưng chúng tôi không tìm thấy. Quay trở lại để đi chậm chậm lần theo từng chi tiết ghi nhận. Lần này cũng không thấy ngôi nhà ở đâu hết. Trở lại chỗ nghĩa địa lần nữa, bỗng chúng tôi trông thấy một người Pháp lớn tuổi đang nói chuyện với bà vợ trước nhà, chúng tôi tới hỏi, được ông chỉ cũng cùng những chi tiết như ông thầy giáo vừa rồi. Thấy chúng tôi không tin chắc sẽ tìm được, ông bèn bảo bà vợ vào nhà, lấy xe đi dẫn đường chúng tôi. Cùng ngừng xe trước nhà Bà Hoàng, thì đúng là nơi chúng tôi đã đi ngang qua hai lần, nhưng không nghĩ là ở đây vì chúng tôi vẫn nghĩ nơi Bà ở phải là một cái lâu đài.



Năm 1958, Bà Nam Phương muốn xa lánh cảnh ồn ào, tấp nập của Paris và của Thành phố du lịch và điện ảnh Cannes, Bà được một người bạn cũ người Pháp giới thiệu mua cơ ngơi này vừa để ở được yên tĩnh, vừa khai thác sinh lợi trang trải cho cuộc sống. Với tiền riêng, Bà mua lại cơ ngơi có tên La Perche nằm bên cạnh con lộ chánh của làng dẫn tới Thành phố Brive, Thủ phủ của Tỉnh Corrèze, gồm một ngôi nhà chánh, kiểu xưa, hai tầng, bề ngang dài, xây bằng đá lấy từ vùng này, có 32 phòng ngủ, 4 phòng khách, 7 phòng tắm, với các dãy trang trại, nhà kho dành để chứa dụng cụ canh nông và nông phẩm thu hoạch, 160 mẫu đất và 800 con bò... Những người phụ giúp việc cho Bà chỉ có hai phụ nữ người Pháp giúp nội trợ ăn ở luôn trong nhà với Bà và một người đàn ông Pháp cai quản khai thác nông nghiệp.

Khi về đây, các Hoàng tử và Công chúa theo với Bà cho tới ngày đi lính hoặc lập gia đình. Công chúa Phương Liên năm 1962 kết hôn với ông Bernard Soulain làm Giám đốc ngân hàng ở Bordeaux. Hôn lễ tổ chức tại nhà thờ cổ của làng Chabrignac tọa lạc phía bên kia con đường chạy ngang qua nhà Hoàng hậu. Công chúa Phương Mai có chồng là Quận công d’ Addis Abbela. Hoàng tử Bảo Long làm Giám đốc ngân hàng sau khi giải ngũ, Bảo Thăng và Phương Dung cũng làm việc cho ngân hàng.

Cách 500 m tới chết chưa gặp nhau

Nhắc lại tang lễ Bà Nam phương năm 1963 tại đây có đông đủ gia đình, Cựu Hoàng và các Hoàng tử, Công chúa tham dự. Trong số hoàng gia hiện diện, hôm ấy còn có mặt Công chúa Như Lý với tên theo hoàng gia là Princesse **d’ Annam**, con gái của vua Hàm Nghi, do Vua Hàm Nghi chọn cho cánh họ của ông. Công chúa Như Lý có chồng là Công tước Labesse. Hai người sống ở lâu đài ngang nghĩa trang ở phía bên kia đường, cách nhà Bà Nam phương lối 500 m mà hai bên không bao giờ gặp nhau cho tới ngày Bà Nam Phương mất .

Vua Hàm Nghi lập gia đình với con gái của Toàn quyền Pháp ở Algérie có ba người con: Công chúa Như Mai, Như Lý và Hoàng tử Minh Đức. Tất cả đều lấy tên **d'Annam** như Hoàng tử Minh Đức d'Annam (Le Prince Minh Đức d'Annam).

Năm 2004, Công chúa Như Lý mất, an táng tại mộ phần của gia đình Labesse là một ngôi nhà mồ kiên cố và cao lớn nhất trong nghĩa trang của làng Chabrignac, nơi Bà Nam Phương an nghỉ. Công chúa Như Lý nằm ở phía trái từ cổng vào, Hoàng hậu Nam Phương nằm một mình bên mặt của nghĩa trang. Cách nhau theo chiều ngang chừng 50 m. Không biết giờ đây hai Bà đã gặp nhau chưa?

Thầy giáo Christian Bouzon cho chúng tôi biết có ý định hợp tác với Hội thân hữu Pháp-Việt Bordeaux tổ chức lễ tưởng niệm 50 năm ngày Nam Phương Hoàng hậu mất, đồng thời cũng là kỷ niệm Bà được 100 tuổi vào năm 2013.

Cơ ngơi của Hoàng hậu đã một lần bán lại cho một người Ý khai thác chăn nuôi. Nay nghe nói người chủ này đang muốn bán lại. Trong bạn đọc, có ai muốn mua lại cơ sở này để ở vừa làm ruộng, chăn nuôi. Một nơi yên lành, dân làng dễ thương, tử tế vô cùng. Cỏ May sẵn sàng hướng dẫn đi tới đó, không nhận huê hồng .

Nguyễn thị Cỏ May